

نقد و بررسی شخصیت عبدالله بن سبا و نقش افسانه ای او در تاریخ تشیع

فاطمه قربانی سینی

چکیده:

یکی از شخصیت هایی که درباره آن نظریات مختلفی وجود دارد و تناقض ها و سخن های زیادی درباره اش به چشم می خورد، شخصیت «عبدالله بن سبا» است. کسی که عده ای از دشمنان شیعه او را طراح نظریه امامت شیعی دانسته اند و فرقه سبائیه (سبئیّه) را که منسوب به او است، جزء یکی از فرقه های منسوب به شیعه (غالیان) می دانند. شخصیت «عبدالله بن سبا» بین اندیشمندان اسلامی و مستشرقان، حائز اهمیت بوده که در این زمینه به اظهار نظر پرداخته و نظریات مختلفی را درباره او ارائه داده اند. برخی او را فردی نقش افرین و موثر در حوادث صدر اسلام می دانند و معتقدند، او تأثیر به سزایی در ایجاد فتنه زمان عثمان بن عفان داشته است. اما برخی دیگر، او را شخصیتی ساختگی و موهوم می دانند و بر این باور هستند که وجود چنین شخصیت، ساخته دشمنان شیعه، است تا پایه و اساس تشیع را سست کنند و بعضی عقاید شیعه را به او نسبت دهند. هدف در این تحقیق این است که در مقابل این دو دیدگاه، دیدگاه جدیدی، ارائه شود که بر اساس آن و با توجه به روایات وارده از اهل بیت علیهم السلام، وجود چنین شخصی را اثبات کرد، اما نه به عنوان یک طراح نظریه امامت شیعه، بلکه به عنوان یک فردی عادی با عقاید کفر آمیز که درباره حضرت علی علیه السلام دچار غلوشده و قائل به مقام خدایی آن حضرت و در دوستی ایشان مبالغه نموده است. همچنین در مورد سرنوشت او، در میان کلمات دانشمندان اختلاف دیده می شود، برخی بر این باورند که امیرالمؤمنین علیه السلام وی را سوزانده و برخی قائل به تبعید نمودن او هستند. در این پایان نامه بدین نتیجه، تبعید به واقعیت نزدیکتر است.

کلید واژه ها: شیعه، تاریخ تشیع، عبدالله بن سبا، ابن سبا، فرقه سبئیّه، ابن السوداء، سیف بن عمر.

Abstract

One of the characters on whom there are various opinions, contradictions and many other stories, is the character of *Abdullah bin Saba*. He has been identified as the Shiite Imamate theorist and is considered the *Saba'iyeh* sect (*Sabeiyh*) that is attributed to him, as one of the sects attributed to Shia (*Qalian*), by some Shiite enemies. The character of *Abdullah ibn Saba* was important among Islamic thinkers and orientalists, who commented on the subject, and presented various views about him. Some believe that he has an effective role in the events of the early days of Islam. They believe that he has had a great influence on the creation of the sedition in the time of *Othman bin Afan*. However, others consider him a fictitious and imaginary personality and believe that the existence of such a character is a creation of the Shiite enemies so as to weaken the basis of Shi'a and others attribute some Shiite beliefs to him. The purpose of this study is to present a new perspective against these two perspectives, based on which, and according to the traditions of the *Ahlul Bayt* (peace be upon them), the existence of such a person may be proved, not as a designer of the theory of Shiite Imamate, but as a normal person with blasphemous beliefs, had tendency to exaggerate Imam Ali (p.b.u.h), and consider a divine status for Him, and overstate in His friendship. There is also a disagreement among the scholars' words towards his fate; some believe that *Amir al-Mu'minin* (the commander of the believers, peace be upon Him) has burned him and some believe in his exile. In this thesis the writer concludes that exile is closer to reality.

Key words: Shiite, Shiite history, *Abdullah ibn Saba*, *Ibn Saba*, Sabeiyeh sect, *Ibn al-Soudaa*, *Saif ibn Omar*.

الملخص

من الشخصيات المهمة التي يُوجد حولها اختلافٌ كثير و حصلت بشأنها أقوال عديدة، هي شخصية «عبد الله بن سبا» الشخصية التي عدها علماء الشيعة مبدعةً لنظرية الإمامة الشيعة و كذلك الفرقة السبئية هي من الفرق المنسوبة للغلاة من الشيعة .إن شخصية عبد الله بن سبا لها أهمية كبرى بين العلماء المسلمين و المستشرقين وقد أبدوا آراءهم و نظرياتهم المختلفة حول هذه الشخصية. منهم من عدّها من الشخصيات المؤثرة في أحداث صدر الإسلام و يرون أن لعبدالله بن سبا التأثير المهم في خلق الفتنة زمن عثمان بن عفان؛ و البعض الآخر يرى أن شخصية عبدالله بن سبا هي شخصية موهومة و غير واقعية و يرون أن وجود هذه الشخصية من صنع و حيل أعداء الشيعة لكي يهينوا أساس الفكرة الشيعية و يستهينوا بها. الغاية من هذا البحث هو تقديم أدلة جديدة أمام التنظير المذكور مبنية على روايات من أهل البيت عليهم السلام لكي تُثبت هذه الشخصية، ليس كه مبدعة لنظرية الإمامة الشيعية و لكن كشخصية عادية بعقائد الحادية و قد ارتكبت الغلو بشأن أمام على (ع) و قد نسبت إليه الإلهية و قد بالغت في محبة الإمام أيضاً. و قد نرى اختلافاً بى العلماء حول نهاية هذه الشخصية. البعض يرى أن أمير المؤمنين أحرق هذا الشخص و البعض يرى أنه أبعد إلى مكان آخر؛ و قد وصلت نتائج هذا البحث إلى أنه نفى إلى مكان آخر و هذا أقرب للواقع.

الكلمات الأصلية : الشيعة ، تاريخ التشيع ، عبد الله بن سبا ، ابن سبا ، الفرقة السبئية ، ابن السوداء ، سيف بن عمر .